Despre caracter

Se indreapta omul vreodata ? Balzac spune ca nu. Experienta ma face sa fiu de acord cu Balzac - un fapt pe care admiratorii acestui autor au libertatea sa-l foloseasca asa cum le place.
Pe cand eram tanar si obisnuiam sa-mi imprumut opiniile asupra vietii de la oameni care erau mai in varsta decat mine si care stiau mai bine, dupa cum spuneau ei, credeam ca omul se indreapta. Mi se ofereau frecvent exemple de "caractere corijate". Intr-adevar, satul nostru, situat la cateva mile de un orasel care era port la mare, parea a fi deosebit de bogat in astfel de exemple. Erau, dupa toate opiniile, inclusiv ale lor proprii, persoane care mai inainte se comportasera cu o destrabalare cu totul inutila si care, la data la care i-am cunoscut, pareau sa mearga intr-o masura suparator de mare in directia opusa. Faceau parte, in mod invariabil, din una din cele doua clase: deprimatii sau agresivii antipatici. Ei spuneau, si eu ii credeam, ca erau fericiti, dar nu puteam sa nu ma gandesc cat de tristi trebuie sa fi fost inainte de a fi fericiti.
Unul dintre ei, un batranel cu ochi blanzi si voce ascutita, fusese un barbar fara pereche in tinerete. Care fusese ticalosia sa anume nu am putut descoperi vreodata. Oamenii raspundeau la intrebarile mele spunand ca fusese "rau in general" si imi sporeau dorinta de a cunoaste detalii, adaugand ca baietii mici nu ar trebui sa vrea sa stie astfel de lucruri. Din tonul lor si din modul de comportare am presupus ca trebuie sa fi fost cel putin pirat si il priveam cu o teama amestecata cu o admiratie secreta.
Oricare ar fi fost, fusese salvat de sotia sa, o doamna osoasa cu o infatisare cu totul neatragatoare, dar cu pareri ireprosabile.
Intr-o zi ne-a facut o vizita manat de o treaba sau alta si, fiind lasat singur cu el pentru cateva minute, am profitat de ocazie pentru a-l intreba personal asupra acestui subiect.
- Ati fost rau candva, nu-i asa ? am spus, cautand prin accentuarea lui "candva" sa diminuez din ceea ce simteam a fi natura dezagreabila a intrebarii.
Spre marea mea surpriza, o licarire de bucurie amestecata cu rusine i-a luminat fata ofilita si un sunet, pe care am incercat sa-l clasific drept oftat, dar care a sunat mai mult ca un chiot, i-a scapat de pe buze.
- Da, replica el, am fost un adevarat cal breaz la varsta mea.
Expresia "cal breaz" in acest context m-a uimit. Pana atunci crezusem ca un "cal breaz" e o persoana deosebit de constiincioasa, in special se straduie pentru binele altora. Faptul ca expresia putea fi folosita pentru a desemna un individ pacatos a fost o revelatie pentru mine.
- Dar acum sunteti un om bun, nu-i asa ? am continuat, renuntand la alte reflectii asupra etimologiei expresiei "cal breaz", lasandu-le pentru o ocazie mai potrivita.
- Da, da, raspunse el, expresia fetei sale redobandindu-si aspectul obisnuit de melancolie resemnata. Sunt un taciune scos din foc, asta sunt.
- Si sotia dumneavoastra a fost cea care v-a facut bun, nu-i asa ? am insistat eu, hotarat sa obtin o confirmare de prima mana in toate privintele, acum ca tot incepusem aceasta investigatie.
La mentionarea sotiei sale, trasaturile fetei s-au transformat brusc. Privind grabit in jur, ca sa se asigure, probabil, ca nimeni cu exceptia mea nu-l putea auzi, s-a aplecat spre mine si mi-a suierat printre dinti, la ureche, aceste cuvinte - nu le-am uitat niciodata, caci exista o atat de evidenta sinceritate in ele:
- Mi-ar placea sa o jupoi; ce-as da s-o jupoi de vie!
Aceasta m-a izbit, chiar in lumina judecatii mele limitate de atunci, ca o dorinta neimplinita; si astfel, de timpuriu, credinta mea in posibila transformare a omului a primit prima din acele multe lovituri care au zdruncinat-o.

Natura, fie ca e umana sau nu, nu a fost facuta pentru a fi schimbata. Te poti dezvolta, te poti controla, dar nu o poti schimba.
Poti lua un mic tigru si sa-l inveti sa stea pe covorasul din fata caminului si sa linga lapte. Atat timp cat ii vei asigura covorasul pe care sa se indinda si suficient lapte sa bea, va toarce si se comporta ca un animal domestic afectuos. Dar ramane tigru cu toate instinctele unui tigru, iar progeniturile lui vor fi tigrii pana in vecii vecilor.
In acelasi fel poti lua o maimuta si sa o cresti timp de cateva mii de generatii, pana ce isi va pierde coada si va deveni intru totul o maimuta superioara. Poti continua sa o cresti inca vreo cateva mii de generatii, pana ce isi va aduna din vapori de ramasite ale eternitatii un intelect si un suflet, cu ajutorul carora va putea sa isi tina mai mult sau mai putin sub control natura originala de maimuta.
Dar maimuta a ramas acolo si va fi intotdeauna acolo si de fiecare data cand politistul numit Civilizatie ii intoarce spatele pentru o clipa, cum s-a intamplat in timpul "terorii spaniole" * sau a "masacrelor din

septembrie" * sau a "legii linsajului" *, se taraste afara ca sa muste si sa sfasie carnea tremuranda sau isi vara bratele paroase in sange pana la cot, daca nu danseaza in jurul unui negru care arde. (*Nota: Aluzie la masacre in masa din istoria omenirii, evenimentele exemplificate aici fiind desfasurate in secolele XVI-XVIII. Ca observatie, cartea a fost scrisa inaintea primului razboi mondial, pe care scriitorul l-a trait.)

Stiam odata un om - sau, mai degraba, am stiut ceva despre un om - care era un betiv inveterat. A devenit si a continuat sa fie un betiv nu datorita slabiciunii, ci datorita vrerii sale. Cand prietenii sai l-au mustrat, le-a spus sa-si vada de treburile lor si pe el sa-l lase sa-si vada de ale lui. Daca ar gasi vreun motiv pentru care sa nu mai bea, ar renunta la bautura. Intre timp ii placea sa se imbete si intelegea sa se imbete cat mai des cu putinta.
O facea in mod deliberat si o ducea pana la capat. Se spune ca aproape zece ani nu s-a culcat niciodata treaz. Asta ar putea fi o exagerare - ar fi un caz unic daca nu ar fi asa - dar aceasta poveste se poate considera ca fiind suficient de veridica pentru orice scopuri practice.
Apoi a venit o zi cand intr-adevar a intrevazut un motiv pentru a nu se imbata. Nu a semnat nici o declaratie, nu a facut nici un juramant. A spus "Nu ma voi mai atinge de nici un strop de bautura!" si timp de 26 de ani s-a tinut de cuvant.
La sfarsitul acelei perioade a survenit o combinatie de imprejurari care i-au facut viata extrem de dificila, asa incat s-a hotarat sa scape de ea cu totul. Cand isi dorea ceva era posibil de atins, era un om obisnuit sa intinda mana si sa ia acel lucru. A trecut in revista cazul sau intr-un mod lucid si s-a hotarat sa se sinucida. Daca acest lucru trebuia facut, cel mai bine ar fi fost, din motive pe care daca le-am expune ar face aceasta povestire prea lunga, sa se intample chiar in noaptea aceea si, daca era posibil, chiar inainte de ora 11, care era cea mai timpurie ora la care o anumita persoana putea sosi dintr-un anumit loc.
Se facuse patru dupa-amiaza. S-a ingrijit de o anumita afacere necesara si a scris niste scrisori care trebuiau scrise. Aceasta l-a tinut ocupat pana la ora sapte. Apoi a chemat un taxi si a mers la un mic hotel din suburbii, a luat o camera izolata si a comandat cele necesare pentru a face un punch special, ultima bautura pe care o bause cu 26 de ani in urma.
Timp de trei ore a stat acolo band zdravan, cu ceasul in fata lui. La zece si jumatate a sunat, si-a platit nota, s-a intors acasa si si-a taiat beregata.
Vreme de un sfert de secol oamenii numisera acest om "caracter reformat". Caracterul sau nu se schimbase insa nici un pic. Setea de bautura nu murise niciodata. Timp de 26 de ani, fiind un om mare, si-o inabusise. Cand toate lucrurile ii devenisera indiferente si-a slabit stramtoarea si instinctul rau inflori in el la fel de puternic in ziua in care a murit, ca in ziua in care il strangulase.
Asta e tot ce poate face un om. Sa gaseasca puterea necesara sa zdrobeasca raul care este in el si sa-l inabuse zi de zi.

...

- O, prieteni, noi toti il avem pe diavol in noi. Eu il am si voi il aveti, striga predicatorul.
- Asa e, il avem, a venit raspunsul.
- Si nu puteti scapa de el, a continuat vorbitorul
- Noi nu, exclama o voce inflacarata din fundul salii, dar Dumnezeu ne va ajuta.
Batranul se intoarse spre el aproape cu violenta:
- Dar Dumnezeu nu o va face, striga el, nu te bizui pe asta, flacaule. Il ai si trebuie sa-l tii. Nu te poti descotorosi de el. Dumnezeu nu o vrea!
Aici izbucnira murmure de dezaprobare manioasa, dar batranul continua fara sa-i ia in seama.
- Nu-i bine pentru voi sa scapati de el. Trebuie sa-l imbratisati strans. Nu-l lasati sa plece. Tineti-l bine si ... bateti-l mar. Va spun ca este un bun exercitiu crestinesc.

...

- Parerea mea despre tine, am spus, este ca esti din fire un magar bine intentionat, dar cu totul iresponsabil si lipsit de orice speranta de indreptare. Dar - am continuat repede, vazandu-i mana intinzandu-se spre un Shakespeare complet, intr-un singur volum, asezat pe pian - capacitatile tale mintale au o putere atat de extraordinara incat poti ascunde acest fapt si te prefaci ca esti un om plin de sensibilitate si intelepciune.

(Jerome K. Jerome - "Arta de a NU scrie un roman" - pag.135-142)

Caracter schimbat ?

- Nu crezi ca exista unele experiente care sunt suficient de mari pentru a reforma natura unui om ?
- Sa o distruga, da, am replicat eu, dar sa o reformeze nu. Trecerea printr-o mare incercare poate zgudui un om sau il poate intari, tot asa cum trecerea printr-un furnal poate topi sau purifica metalul, dar nici un furnal aprins vreodata pe acest pamant nu poate schimba o bara de aur intr-una de plumb sau una de plumb intr-una de aur.
- Sa examinam problema din punct de vedere practic. Ai cunoscut vreodata un om al carui caracter sa se schimbe ?
- Da, raspunse el, chiar am cunoscut un om al carui caracter mi-a parut a fi schimbat datorita unei experiente pe care a avut-o. Se poate, asa cum zici tu, doar sa fi fost zdruncinat sau ca lectia sa-l fi invatat sa-si tina intotdeauna firea sub control. In orice caz, rezultatul a fost izbitor.
L-am rugat sa ne faca istoria cazului si el o facu.
- Era prietenul unor veri de-ai mei, incepu Jephson, oameni pe care obisnuiam sa-i vad cand eram student. Cand l-am intalnit pentru prima oara era un tanar de 26 de ani, puternic din punct de vedere mintal si fizic si cu o fire aspra si indaratnica, pe care cei care il simpatizau o numeau dominatoare, iar cei care il dezaprobau - un grup mult mai numeros - ii spuneau tiranica. Cand l-am vazut trei ani mai tarziu, era un batran de 29 de ani, bland, docil, dincolo de limita slabiciunii, neincrezator in sine si atent fata de altii intr-o masura care era adesea riscanta.
Era cel mai mic asociat al unei mari firme de comisionari ai ceaiului din City. Nu avea mare lucru de facut la biroul sau din Londra si, prin urmare, cand o plantatie de ceai din India de sud a cazut in mainile firmei, ca rezultat al unor tranzactii ipotecare, i s-a sugerat sa plece si sa preia conducerea. Planul i se potrivea admirabil. Era omul potrivit in toate privintele sa duca o viata aspra, sa faca fata unui numar deloc de dispretuit de dificultati si pericole, sa conduca o mica armata de muncitori bastinasi mai supusi fricii decat afectiunii. O astfel de viata, necesitand ratiune si actiune, ar putea oferi naturii sale puternice mai mult interes si mai multa placere decat ar fi putut el spera vreodata sa obtina in mediul marginit al civilizatiei. Numai un singur lucru ar fi putut pleda in mod intemeiat impotriva acestui aranjament si acela era sotia sa. Era o fata fragila si delicat, cu care se casatorise supunandu-se acelui instinct al atractiei catre ceva ce este opus, pe care Natura, in scopul mentinerii echilibrului, l-a implantat in piepturile noastre - o fiinta timida, cu ochi blanzi, una dintre acele femei pentru care moartea este mai putin groaznica decat pericolul, iar soarta mai usor de infruntat decat frica. Astfel de femei sunt cunoscute ca luand-o la fuga tipand speriate de un soarece, in timp ce intampina martiriul cu eroism. Ele nu-si pot controla nervii mai mult decat poate un plop tremurator sa opreasca tremurul frunzelor sale.
Daca ar fi stat sa ia in considerare sentimentele ei in aceasta privinta, i-ar fi trecut repede prin minte faptul ca ea era cu totul nepotrivita pentru asta si ar fi fost nefericita datorita vietii la care o condamna acceptarea postului de catre el. Dar sa vada o chestiune din oricare alt punct de vedere decat al sau propriu nu ii statea in fire. Nu poate fi nici o indoiala ca o iubea cu pasiune, in felul sau, ca un lucru care ii apartinea, dar era dragostea pe care oamenii o au pentru cainele pe care il tin in lat, pentru calul caruia ii rup spinarea dandu-i pinteni. Nu i-a trecut prin minte nici un moment sa o consulte asupra acestui subiect. Intr-o zi a informat-o asupra hotararii sale si a datei cand urmau sa plece pe mare si, inmanandu-i un cec frumos, i-a spus sa-si cumpere toate lucrurile care ii erau necesare si sa-l incunstinteze daca are nevoie de mai mult.
Timiditatea si nervozitatea ei, care acasa fusesera doar un motiv de tachinare, au devenit, in noile imprejurari ale vietii lor, un motiv de suparare serioasa pentru sot. El insusi era neinfricat si nu o putea intelege. Pentru el era pur si simplu afectare. Avea o idee confuza, obisnuita la barbatii care au firea lui, ca femeile pretind ca sunt fricoase deoarece cred ca le sta bine si li se potriveste. Credea ca daca cineva le-ar putea convinge de nebunia acestei idei, ele ar putea fi determinate sa renunte la ea tot asa cum au renuntat la pasii marunti si la vocea afectata.
Lucrul care il supara cel mai mult era groaza ei fata de serpi.
Intr-o seara, mergand calare spre casa printr-o parte a junglei nu departe de bungalowul sau, a auzit aproape de urechea sa un sasait slab, pe un ton jos si, uitandu-se in sus, a vazut un piton balansandu-se de ramura unui copac si apoi serpuind rapid prin iarba inalta. Cum fusese la vanatoare de antilope, pusca incarcata ii atarna langa scarita seii. Sarind de pe calul inspaimantat, a avut exact timpul sa traga in creatura inainte de a dispare. In aceste imprejurari nu se astepta sa il loveasca, dar din intamplare glontul a lovit

exact la jonctiunea capului cu vertebrele si l-a ucis instantaneu. Era un specimen superb si, cu exceptia mici rani facute de glonte, era cu totul nevatamat. L-a ridicat si l-a atarnat de-a curmezisul seii, pentru a-l duce acasa si a-l conserva.
In timp ce galopa, privind in jos din cand in cand la uriasul hidos ce se legana si se rasucea in fata lui ca si cum ar mai fi fost inca viu, prin minte ii trecu o idee stralucita. Va folosi aceasta reptila moarta pentru a o vindeca pe sotia sa de teama fata de cele vii. Va aranja lucrurile astfel incat ea sa o vada si sa creada ca este vie, sa ii fie groaza de ea, apoi ii va arata ca fusese inspaimantata de o simpla mortaciune. Ii va fi rusine si se va vindeca de nebunia ei. Era tipul de idee care ii vine unui smintit.
Cand a ajuns acasa, a dus sarpele mort in camera sa de fumat. Apoi, incuind usa, idiotul si-a pus in aplicare reteta. A aranjat mostrul intr-o pozitie foarte naturala si veridica. Parea ca se taraste pe dusumea intrand prin fereastra deschisa si oricine intra in camera brusc cu greu ar fi putut evita sa nu calce pe el. Totul era facut cu multa pricepere.
Terminand totul, a luat o carte de pe raft, a deschis-o si a pus-o cu fata in jos pe canapea. Cand a terminat pregatirile, plin de satisfactie a descuiat usa si a iesit, foarte incantat de el insusi.
Dupa cina, a aprins o tigara de foi si a fumat o vreme in liniste, sezand pe scaun.
- Te simti obosita ? a intrebat-o, intr-un tarziu, cu un zambet.
Ea a ras si, spunandu-i ca e un lenes, l-a intrebat ce dorea.
- Doar romanul pe care-l citeam. L-am lasat in vizuina mea. Te superi daca te rog sa mi-l aduci ? Il vei gasi deschis pe canapea.
Ea sari si alerga usor spre usa.
In timp ce se opri o clipa pentru a se uita din nou la el si pentru a-l intreba titlul cartii, el se gandi cat era ea de draguta si dulce; si pentru prima data o slaba licarire a naturii adevarate a lucrului care il facea ii trecu prin minte.
- Lasa, spuse el, ridicandu-se pe jumatate, il voi ...; apoi, insa, indragostit de stralucirea planului sau, s-a stapanit si ea disparu.
l-a auzit pasii trecand de-a lungul coridorului acoperit de covoare si a zambit in sine. Credea ca povestea urma sa fie destul de amuzanta. E greu sa-ti fie mila de el, chiar acum, daca te gandesti la acest lucru.
Usa de la camera de fumat s-a deschis si s-a inchis, iar el statea inca uitandu-se visator la cenusa tigarii sale de foi, zambind.
Poate a trecut o clipa, poate au trecut doua, dar au parut mult mai lungi. Barbatul sufla norul cenusiu din fata ochilor sai si astepta. Apoi auzi ceea ce se asteptase sa auda - un tipat patrunzator. Apoi altul, care, asteptandu-se sa fie insotit de trantitul usii indepartate si a pasilor care alergau inapoi de-a lungul coridorului, l-a inmarmurit, smulgandu-i zambetul de pe buze.
Apoi altul si altul, tipat dupa tipat.
Servitorul bastinas, lunecand fara zgomot prin camera, a pus jos lucrul pe care il avea in mana si s-a indreptat instinctiv catre usa. Sotul s-a miscat si l-a oprit.
- Stai unde esti, a spus el cu voce ragusita. Nu e nimic. Stapana ta este speriata, asta-i tot. Ea trebuie sa invete sa se vindece de prostia asta. Apoi a ascultat din nou, iar tipetele s-au transformat in ceea ce suna in mod curios a ras inabusit, dupa care a urmat o tacere brusca.
Si din acea tacere fara sfarsit, *frica* puse stapanire pe barbat pentru prima oara in viata lui. El si servitorul s-au uitat unul la altul cu ochi in care stralucea o asemanare stranie. Manati de un instinct comun s-au indreptat impreuna spre locul de unde venea tacerea.
Cand barbatul a deschis usa, el vazu trei lucruri: unul era pitonul mort, zacand acolo unde il lasase; al doilea era un piton viu, probabil tovarasul sau, incolacindu-se incet in jurul lui; al treilea era o gramada zdrobita si insangerata de carne in mijlocul dusumelei.
El insusi nu i-a mai amintit nimic pana ce, saptamani dupa aceea, si-a deschis ochii intr-un loc intunecat si nefamiliar, dar servitorul bastinas, inainte de a fugi strigand prin casa, si-a vazut stapanul aruncandu-se asupra sarpelui viu si apucandu-l cu mainile, iar cand mai tarziu, alti oameni au navalit in camera si l-au prins tremurand din tot corpul in bratele lor, au gasit al doilea piton cu capul sfaramat.
Aceasta este intamplarea care a schimbat caracterul omului meu - daca s-a schimbat - a conchis Jephson.
Mi-a spus-o chiar el intr-o noapte in timp ce stateam pe puntea vasului, intorcandu-ne din Bombay. El nu s-a crutat. Mi-a spus povestea in acelasi fel in care v-am spus-o eu, dar cu un ton egal, monoton, fara nici o emotie de vreun fel. L-am intrebat, cand a terminat, cum poate suporta sa o evoce.
- Sa o evoc ? replica el, cu un slab ton de surprindere; dar ea este intotdeauna cu mine!

(Jerome K. Jerome - "Arta de a NU scrie un roman" - pag.143-151)